

ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАГОМА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглядається питання формування інформаційної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Освітлено актуальність проблеми; уточнено визначення інформаційної компетентності учителя іноземної мови та подано її компонентний склад; представлено рівні формування інформаційної компетентності; розроблено номенклатуру умінь, що розвиваються на основі навчальних Інтернет-ресурсів; окреслено основні положення формування інформаційної компетентності майбутнього учителя іноземної мови.

Ключові слова: інформаційна компетентність, навчання іноземної мови, інформаційно-комунікаційні технології в навчанні.

Актуальність дослідження. Реалізація ідеї неперервного навчання, яка є важливою складовою сучасної парадигми освіти, спрямована на подолання головної суперечності сучасної освіти – стрімкі темпи збільшення обсягів інформації у світі та обмеження можливостей їхнього засвоєння людиною. Ця суперечність спонукає вищі та загальноосвітні навчальні заклади формувати в студентів та учнів уміння вчитися, знаходити інформацію, критично її оцінювати і творчо використовувати, тобто формувати в них інформаційну компетентність, яка у майбутньому забезпечить їм можливість успішно навчатися впродовж усього життя; підготуватися до обраної професійної діяльності та постійно вдосконалювати свою професійну майстерність; жити і працювати в інформаційному суспільстві, в умовах економіки [1].

У сучасних соціально-економічних умовах зросли вимоги щодо підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців освітньої галузі. Одним із основних завдань вищої педагогічної школи є підготовка компетентного, конкурентоздатного на ринку праці фахівця для роботи в умовах інформаційної системи освіти, здатного самостійно і творчо вирішувати професійні завдання.

Формування інформаційної компетентності вчителя іноземної мови розглядається як невід’ємна складова реформи системи вищої педагогічної освіти в цілому. Основна мета якої передбачає підготовку освіченого фахівця відповідно до вимог інформаційного суспільства, формування необхідних знань, умінь і навичок та формування компонентів інформаційної культури.

У зв’язку з цим, гостро постає проблема підготовки інформаційно компетентних педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій, формування яких йде впродовж усього навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти проблематики формування інформаційної компетентності досліджуються в працях вітчизняних та закордонних науковців, зокрема, питання підвищення якості вищої освіти (А. Алексюк, В. Андрущенко, Я. Болубаш, В. Кремень); психологічно-педагогічні, організаційні, технічні, теоретичні і практичні аспекти використання інформаційних технологій (М. Жалдак, В. Кухаренко, М. Моїсеева, Н. Морзе, В. Олійник, Є. Полат, В. Солдаткін, С. Ющик); питання професійної підготовки (В. Бобров, Ф. Веселков, Ю. Голубев, В. Дюков, С. Комар, Н. Кулебякіна, А. Солов’єнко, В. Стасюк, І. Шаповал); проблеми формування інформаційної культури та компетентності фахівців (Н. Баловсяк, О. Барановська, В. Биков, М. Головань, Т. Сіткар, Ю. Туранов); питання використання засобів синхронної і асинхронної комунікації, а також учбових Інтернет-ресурсів в процесі вивчення іноземної мови (J. Belz, S. Mills, A. Muller-Hartmann, R. O’Dowd, L. Lee, S. Thorne, Z. Возгова, Н. Грігор’єва, Л. Морська, І. Розіна, Н. Тирхеева).

Проте, не дивлячись на наявні дослідження, слід зазначити, що існує ряд неопрацьованих і невивчених проблем, а саме: не розроблено визначення інформаційної компетентності відносно методики викладання іноземної мови; не визначений компонентний склад стосовно методики викладання іноземної мови; не визначена номенклатура комунікативно-когнітивних і комунікативно-мовних умінь, що розвиваються за допомогою інформаційних технологій; відсутній курс підготовки педагогічних кадрів щодо використання інформаційних ресурсів у навчанні іноземної мови.

Метою статті є проведення аналізу компонентного складу інформаційної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови та розробка номенклатури умінь, які свідчать про сформованість інформаційної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови, а також визначення основних положень формування зазначеної компетентності.

Визначаючи багатоаспектність поняття інформаційної компетентності, дослідники пов’язують її з феноменом інформаційного суспільства, з технологічною революцією, з появою і розповсюдженням електронних інформаційно-комунікаційних технологій. Необхідно зазначити, що в сучасному науковому

дискурсі співіснують споріднені терміни, а саме: "медіа компетентність", "медіа грамотність", "інформаційно-технологічна компетентність", "комп'ютерна грамотність", "інформаційна культура фахівця", зміст яких у багатьох випадках ототожнюється [2: 7].

Відповідно до кваліфікаційних характеристик професій педагогічних і науково-педагогічних працівників навчальних закладів, до головних складових компетентності педагогічних працівників поряд з професійною, комунікативною, інноваційною, правовою віднесено також інформаційну компетентність. Інформаційна компетентність – це якість дій працівника, що забезпечують ефективний пошук, структурування інформації, її адаптацію до особливостей педагогічного процесу і дидактичних вимог, формулювання навчальної проблеми різними інформаційно-комунікативними способами, кваліфіковану роботу з різними інформаційними ресурсами, професійними інструментами, готовими програмно-методичними комплексами, що дозволяють проектувати рішення педагогічних проблем і практичних завдань, використання автоматизованих робочих місць педагогічного працівника в освітньому процесі; регулярну самостійну пізнавальну діяльність, використання комп'ютерних і мультимедійних технологій, цифрових освітніх ресурсів в освітньому процесі, ведення документації навчального закладу на електронних носіях.

Інформаційна компетентність вчителя іноземної мови передбачає широке використання комп'ютерної техніки, електронних варіантів навчальних матеріалів, навчальних програм, педагогічних технологій творчого характеру. Вчитель повинен володіти необхідною підготовкою для конкретної диференціації можливостей учнів залежно від індивідуальних особливостей, мотивації, вікових і психологічних особливостей.

Інформаційна компетентність – одна з основних компетентностей сучасного педагога, що має об'єктивну і суб'єктивну сторони. Об'єктивна сторона виражається у вимогах, які суспільство пред'являє до професійної діяльності педагога в процесі навчання іноземної мови і культури країни, мова якої вивчається. Суб'єктивна сторона інформаційної компетентності визначається індивідуальністю учителя, його професійною діяльністю, особливостями мотивації у вдосконаленні і розвитку педагогічної майстерності.

Формування інформаційної компетентності учителя передбачає:

- засвоєння знань та умінь в області інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій;
- розвиток комунікативних здібностей вчителя;
- уміння орієнтуватися в інформаційному просторі, аналізувати інформацію, здійснювати рефлексію своєї діяльності та її результатів.

Компонентний склад інформаційної компетентності по-різному представлений в роботах дослідників з різних галузей наукового знання. Зокрема, С. Трішина виділяє наступні компоненти [1]:

1) *когнітивний* – процес аналізу, переробки, отримання, передачі, прогнозування, надання, відбору і зберігання інформації (іншими словами, це знання і коректне застосування інформації в професійній діяльності);

2) *ціннісно-мотиваційний* – створення мотиваційних цінностей, прояв інтересу до оволодіння та використання інформації, що сприяє розширенню знань, самовдосконаленню особи, а надалі і передачі знань;

3) *техніко-технологічний* – робота з інформацією за допомогою інформаційних технологій (комп'ютер стає головним засобом роботи з інформацією для досягнення навчальної мети);

4) *комунікативний* – використання мов для встановлення, підтримки спілкування і передачі інформації, оволодіння засобами спілкування (вербального, невербального);

5) *рефлексивний* – самосвідомість і самооцінка особи, вплив на думку інших. Цей компонент сприяє усвідомленню свого призначення в інформаційному суспільстві, відбувається саморегуляція професійної діяльності – всебічний аналіз результатів.

Слід відзначити, що дана класифікація компонентного складу інформаційної компетентності носить суто теоретичний характер і не може бути використана на практиці в існуючому вигляді. Це відбувається тому, що не існує чіткої грані між умінями, складовими різних компонентів. Навпаки, в реальному житті багато умінь одночасно відносяться до декількох компонентів.

У зв'язку з цим, відповідно до компонентів інформаційної компетентності пропонуємо перелік комунікативно-когнітивних умінь, складових інформаційної компетентності вчителя іноземної мови. Зважаючи на те, що вміння ціннісно-мотиваційного і рефлексивного компонентів є загальнопедагогічними і можуть відноситися до різних видів компетентності ми вирішили виключити їх з нашого переліку. Так, інформаційну компетентність майбутнього викладача іноземної мови складатимуть наступні уміння:

- здійснювати пошук і відбір Інтернет-ресурсів на іноземній мові;
- критично оцінювати отриману інформацію;
- використовувати різні пошукові системи і технології пошуку за навчальними цілями;

- використовувати програмне забезпечення для створення авторських учбових Інтернет-матеріалів;
- використовувати засоби синхронної і асинхронної Інтернет-комунікації у процесі навчання іноземної мови;
- упроваджувати сучасні Інтернет-технології в навчальний процес.

Слід також відмітити, що компонентний склад інформаційної компетентності не статичний, а може змінюватися залежно від появи та застосування нових, ще ефективніших інформаційно-комунікаційних технологій. Тому, зазначені уміння відображають інформаційну компетенцію фахівців в галузі навчання іноземної мови на сучасному етапі.

Інформаційна компетентність вчителя формується на етапах вивчення комп'ютера, вживання інформаційних технологій як засобу навчання в процесі професійної діяльності і розглядається як одна з граней професійної зрілості. Аналіз педагогічної діяльності вчителя дозволяє виділити наступні рівні формування інформаційної компетентності:

- рівень споживача інформації;
- рівень користувача комп'ютером;
- рівень логічного функціонування і знання характеристик устаткування;
- рівень наочно-специфічних завдань на основі творчого підходу.

Інформаційна компетентність вчителя передбачає широке використання комп'ютерної техніки, електронних варіантів навчальних матеріалів, навчальних програм, педагогічних технологій творчого характеру. Вчитель повинен володіти необхідною підготовкою для конкретної диференціації можливостей учнів залежно від індивідуальних особливостей, мотивації, вікових і психологічних особливостей.

Практично кожен дослідник, що займається проблемою інтеграції Інтернет-технологій в процес навчання іноземної мови розглядав питання освітнього потенціалу Інтернет-ресурсів. Додаткова можливість створення інформаційно-наочного середовища навчання, безумовно, сприяє підвищенню рівня соціокультурної компетенції учнів. Інтернет створює унікальні умови для ознайомлення з культурною різноманітністю співтовариств країн, мова яких вивчається, що далеко не завжди може дати традиційний підручник з іноземної мови [3: 4]. При цьому, іноземна мова використовується як основний засіб освіти і самоосвіти. Проте, практично у всіх дослідженнях експліцитно або імпліцитно дослідники говорять про ресурси Інтернету як про додаткові або допоміжні освітні матеріали. На нашу думку, зазначені ресурси слід розглядати як аналогові, або альтернативні у навчальному процесі.

У сучасних умовах засоби інформаційно-комунікаційних технологій виступають основним важелем при формуванні інформаційної компетентності вчителя. Формування інформаційної компетентності засобами інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє використовувати в своїй трудовій діяльності знання, уміння і навички в напрямку інформаційних і комунікаційних технологій, що є критерієм професійної придатності вчителя іноземної мови для підвищення якості освіти.

Системне, цілісне уявлення про інформаційну компетентність, виділення її структури, обґрунтування критеріїв, функцій і рівнів її сформованості дозволяє цілеспрямовано і ефективно організувати навчальний процес в рамках освітньої діяльності, підвищити рівень професійних знань, приймати ефективні рішення в навчальній діяльності.

Вчителі іноземної мови повинні знати:

- правила проведення занять з використанням комп'ютерної техніки;
- правила користування електронними педагогічними програмними засобами;
- правила використання комунікаційних технологій;
- основні форми організації навчального процесу з використанням інформаційно-комунікаційних технологій;
- правила користування контролюючими програмами для перевірки знань;
- правила створення тестів;
- правила використання інформаційних технологій при проведенні навчальних занять з іноземної мови;
- правила створення та демонстрації презентацій;
- правила створення публікацій та веб-сторінок;
- правила користування навчально-розвиваючими програмами.

Компетентність вчителя, відповідно підходу на основі поглиблення знань, включає здатність умілої роботи з інформацією, вибудовувати послідовність вирішення проблеми, використовувати програмне забезпечення, що допускає розширення, і прикладні методи, специфічні для навчання іноземної мови, поєднуючи їх з методикою викладання, заснованою на індивідуальній роботі з учнями. Застосовуються і колективні методи роботи у формі проєктів, сприяючи глибшому розумінню учнів ключових понять і їх використання при вирішенні складних проблем реального світу. При роботі в рамках спільних проєктів учитель використовуватиме мережні ресурси, що допомагають учням співробітничати, отримувати

інформацію, встановлювати контакти з фахівцями з інших установ для проведення аналізу і пошуку вирішень вибраних проблем.

Вчителі повинні також використовувати інформаційно-комунікаційні технології для складання і моніторингу індивідуальної і колективної роботи учнів над виконанням запланованої роботи. Вони підтримуватимуть контакти з фахівцями та іншими вчителями, використовуючи мережні ресурси для доступу до інформації, контактів з колегами й іншими фахівцями, підвищуючи при цьому свій професійний рівень.

Як свідчать сучасні дослідження, відсутність в учителів необхідної підготовки для роботи із засобами інформаційних технологій – одна із головних причин, що стримують їхнє всебічне та цілеспрямоване використання у навчальному процесі.

Тому, формування та розвиток належного рівня інформаційної компетентності майбутніх учителів – актуальне завдання, вирішення якого буде сприяти педагогічно доцільному використанню можливостей інформаційних технологій з метою вдосконалення навчально-виховного процесу.

Необхідність формування та розвитку професійного рівня інформаційної компетентності майбутніх учителів іноземних мов зумовлена такими положеннями:

- *реалізація соціального замовлення, що диктується інформатизацією сучасного суспільства:*
 - 1) необхідність підготовки майбутнього вчителя іноземних мов у галузі інформаційних технологій;
 - 2) необхідність використання педагогічних та інформаційних технологій для підготовки учнів до самостійної пізнавальної діяльності;
- *розвиток особистості майбутнього учителя іноземних мов, його підготовка до самостійної продуктивної іншомовної діяльності в умовах інформаційного суспільства (окрім передачі інформації та закладених у ній знань), що передбачає:*
 - 1) розвиток конструктивного, алгоритмічного мислення завдяки особливостям спілкування з інформаційними технологіями;
 - 2) розвиток творчого мислення за рахунок зменшення частки репродуктивної діяльності;
 - 3) розвиток комунікативних здібностей на основі виконання спільних проєктів з учнями із країн, мова яких вивчається;
 - 4) формування вміння приймати оптимальні рішення у складній ситуації (під час мовних телекомунікаційних ділових ігор, роботи з програмами-тренажерами тощо);
 - 5) розвиток умінь філологічної дослідницької діяльності (під час роботи з моделюючими програмами та інтелектуальними навчальними системами);
- *інтенсифікація всіх рівнів навчально-виховного процесу:*
 - 1) підвищення ефективності та якості навчання завдяки використанню інформаційних технологій;
 - 2) виділення та використання стимулів активізації пізнавальної діяльності учнів;
 - 3) поглиблення міжпредметних зв'язків у результаті використання сучасних засобів обробки інформації при вирішенні навчальних завдань [4: 82].

Висновки. У статті було запропоновано визначення інформаційної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови як здатність використовувати широкий діапазон інформаційно-комунікаційних технологій в процесі навчання іноземної мови і культури країни, мова якої вивчається. У загальному значенні, інформаційна компетентність визначається як інтегративне утворення особистості, яке віддзеркалює її здатність до визначення інформаційної потреби, пошуку відомостей та ефективної роботи з ними у всіх їх формах та представленнях – як у традиційній друкованій формі, так і в електронній формі; здатності щодо роботи з комп'ютерною технікою та телекомунікаційними технологіями та здатності щодо застосування їх у професійній діяльності та повсякденному житті. У процесі аналізу компонентного складу інформаційної компетентності була розроблена номенклатура умінь, які свідчать про сформованість інформаційної компетентності майбутнього учителя іноземної мови, а також визначенні основних положень формування зазначеної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Тришина С. В. Информационная компетентность как педагогическая категория : [Электронный ресурс] / С. В. Тришина // Интернет-журнал "Эйдос". – 2005. – 10 сент. Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-11.htm>.
2. Балакірова С. Ю. Інформаційна компетентність управління в контексті "культури реальної віртуальності" / Ю. С. Балакірова, В. В. Павленко // Вісник НТУУ "КПІ". Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2012. – Вип. 1. – С. 7–10.
3. Сысоев П. В. Современные учебные Интернет-ресурсы в обучении иностранному языку / П. В. Сысоев, М. Н. Евстигнеев // Иностранные языки в школе. – 2008. – № 6. – С. 2–10.
4. Морська Л. І. Інформаційні технології у навчанні іноземних мов : [навчальний посібник] / Морська Л. І. – Тернопіль : Астон, 2008. – 256 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Trishina S. V. Informatsionnaya kompetentnost' kak pedagogicheskaya kategoriya [The Informative Competence as Pedagogic Category] : [Elektronnyi resurs] // Internet-zhurnal "Eidos" [The Online Magazine "Eidos"]. – 2005. – 10 sent. Rezhym dostupu : <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-11.htm>.
2. Balakirova S. Yu. Informatsiyna kompetentnist' upravlintsia v konteksti "kultury realnoi virtualnosti" / S. Yu. Balakirova, V. V. Pavlenko // Visnyk NTUU "KPI". Filosofii. Psihologii. Pedagogika [The Journal of NTUU "KPI". The Philosophy. The Psychology. The Pedagogics.] . – 2012. Vyp. 1. – S. 7–10.
3. Sysoyev P. V. Sovremennyye uchebnyye Internet-resursy v obuchenii inostrannomu yasyku [Modern Educational Internet Resources in Teaching the Foreign Language] / P. V. Sysoyev // Inostrannyye yasyki v shkole [Foreign Languages in School]. – 2008. – № 6. – S.2–10.
4. Mors'ka L. I. Informatsiyni tehnolohii u navchanni inozemnykh mov [Information Technologies in Teaching Foreign Languages] : [navchalnyi posibnyk] / L. I. Mors'ka. – Ternopil : Aston, 2008. – 256 s.

Дмитренко Н. Е. Информационная компетентность как важная составляющая профессиональной компетентности будущих учителей иностранного языка.

В статье рассматривается вопрос формирования информационной компетентности будущих учителей иностранного языка. Освещена актуальность проблемы; уточнено определение информационной компетентности учителя иностранного языка и представлен её компонентный состав; приведены уровни формирования информационной компетентности; разработана номенклатура умений, развиваемых на основе учебных Интернет-ресурсов; определены основные положения формирования информационной компетентности учителя иностранного языка.

Ключевые слова: информационная компетентность, обучение иностранному языку, информационно-коммуникационные технологии в обучении.

Dmitrenko N. Ye. Information Competence as Important Component of Professional Competence of Prospective Foreign Language Teachers.

The article is devoted to the problem of information competence formation with prospective foreign language teachers. The material of the research addresses the development issue of information competence in teaching foreign languages. To solve these concrete tasks the method of typological analysis is applied in the research.

The author discusses the importance of the problem of information competence formation and its urgency, analyses scientific sources, gives definition of "information competence of prospective foreign language teachers", presents the levels of its formation, develops taxonomy of information communicative skills of prospective foreign language teachers, and describes the main principles in the formation of prospective foreign language teachers' information competence. Didactic foundations of the formation and development of the future foreign language teachers' information competence in order to effectively prepare them for the usage of information technologies in professional activity have been investigated in the article. The main components of information competence of prospective foreign language teachers are observed and described.

Namely, definite groups of conditions for such preparation have been defined to which the author has suggested to include normative, organizational, psychological and pedagogical conditions. The most important results are as follows: it is expected that mastering the offered skills of information competence independently will allow the prospective foreign language teachers developing and using resources of information communicative technologies (e.g. computer-assisted language learning) in English learning process; it is also provided that the obtained skills and information competence will be developed and improved; and application of multimedia technologies and computer-assisted language learning will not be incidental in teaching foreign languages.

Key words: information competence, teaching foreign languages, computer-assisted language learning.